

2. Kopulaverb och deras kategorisering

Inom området kopulaverb och predikativ används olika termer och kategoriseringar för svenska respektive nederländska. Tidigare användes för svenskan termen predikatsfyllnad och ett antal verb benämndes kopulaverb: *vara*, *bliva*, *heta*, *kallas* m.fl. Numera kategoriseras i SAG (III:351-353) *vara*, *bli* och *förbli* som kopulaverb. Dock förekommer ytterligare många fler verb som uppträder i satser med subjektspredikativ – termen som numera används istället för predikatsfyllnad – men dessa kallas inte kopulaverb, till exempel *Han sitter barnvakt*. Verbet *sitta* benämns alltså inte kopula men *barnvakt* kan benämnas subjektspredikativ. I nederländskan benämns alla verb som kan kombineras med subjektspredikativ kopulaverb: *zijn* 'vara', *worden* 'bli', *blijven* 'förbli', *blijken* 'framgå', *schijnen* 'lär', *lijken* 'verka, tycks', *heten* 'sägs', *dunken* 'förefalla' och *voorkomen* 'förefalla', 'framstå'.¹ I allmänhet kan man med fog hävda att även nederländskan har tre prototypiska kopulaverb: *zijn*, *worden* och *blijven* (Johansson 2006:125). Motsvarigheten till svenskans term subjektspredikativ är den nederländska termen *naamwoordelijk deel van het gezegde* (nominal del av predikatet). Ett kopulaverb kan exempelvis binda ihop subjekt och adjektiv som i *Barnen är glada* – *De kinderen zijn blij*. Subjekt i den svenska respektive nederländska satsen är *barnen* - *kinderen* och bundet subjektspredikativ respektive *naamwoordelijk deel van het gezegde* är *glada* - *blij*. Subjektspredikativet är en syntaktisk nödvändighet för att satsen ska anses fullständig vilket diskuteras utförligare nedan.

Hur du refererar till det här kapitlet:

Johansson, A. 2019. *Kontrastiva studier i nederländska och svenska: Med en inledning om tredjespråksinlärning och tvärspråklig medvetenhet*. Pp. 28–36. Stockholm: Stockholm University Press. DOI: <https://doi.org/10.16993/baz.c>
License: CC-BY.

Nederländska och svenska i kontrast

I nederländskan har vissa verb även status som ersättningskopula där dessa så att säga ersätter de prototypiska kopulaverben *zijn* och *worden*.² Exempel på sådana verb är *zitten* 'sitta', *staan* 'stå' och *vallen* 'falla' som ersätter *zijn*. Verben *gaan*, *komen*, *lopen*, *slaan* 'slå' och *raken* 'träffa' ersätter *worden* (Vandeweghe 2000:107). Det bör dock noteras att dessa ersättningskopula även används i många andra betydelser och funktioner. Ersättningskopula används i satser där *zijn* och *worden* inte fungerar i satsen, jfr. (2.1) och (2.2):

- (2.1) Het huiswerk valt haar zwaar.
'Läxan är svår (för henne)' (ersätter *zijn*)
- (2.2) Ze raakten gewond.
'De sårades/blev sårade' (ersätter *worden*)

Trots att nederländskan kategoriserar ett flertal verb som kopula kan man alltså hävda att nederländskan framför allt har tre kärnkopula: *zijn*, *worden* och *blijven*. Anledningen till detta är kopulaverbens semantik. De kopplar ihop ett subjekt med ett eller flera subjektspredikativ vilket återger betydelsen: *x vara /bli/ förbli y*. För *vara* respektive *zijn* är subjekt-predikativkopplingen tydlig. Verbet innehåller i sig lite information (endast tidsaspekt) vilket man ser när verbet står utan subjektspredikativ: *vi är - wij zijn*. Satsen anger möjligen ett existentiellt varande men för övrigt upplevs satsen som ofullständig. Samma sak gäller *bli* respektive *worden*: *han blir - hij wordt*. *Bli* respektive *worden* har dock betydelsekomponenten process och *blijven* respektive *förbli* anger att något är permanent (se för nederländskan, Klooster 2001:128). Svenskans term bundet subjektspredikativ och nederländskans *naamwoordelijk deel van het gezegde* kallas så därför att det är semantiskt knutet till subjektet och syntaktiskt nödvändigt för satsen som vi ser i exemplen ovan.

Ersättningskopula anger liknande betydelser som för *zijn* respektive för *worden* i satser där de just ersätter dessa verb. Övriga nederländska kopulaverb (se ovan) anger en modal betydelse (talarens inställning) men det är inte tal om någon konkret betydelse utan verbens semantik är relativt abstrakt precis som för *zijn* och *worden*. Anledningen till att dessa verb dock inte ses som prototypiska kopula beror just på den modala bibetydelsen och att de förekommer mindre frekvent. Detta återspeglas även i SAG

(III:352) som anger att de ovan nämnda prototypiska kopulaverben har en ”så tunn egenbetydelse att de inte kan sägas ange mera än aktionsart och – om tempusböjningen medräknas – tid” (se även Klooster 2001:128).

I Tabell 2.1 nedan tas de olika termerna och kategorierna för respektive språk upp. En anledning till de olika begreppsapparaterna har främst med språkens struktur att göra. Svensk grammatik i allmänhet tycks fokusera mer på formen medan nederländskans grammatik fokuserar på semantiken (Johansson 2006:124-125). I svenskan kongruerar subjektet med predikativet när det är ett adjektiv genom att det böjs i genus och numerus. Det går alltså ofta att se på formen att det är ett subjektspredikativ, jämför de två satserna i (2.3).

(2.3) Hon är *ung* - De är *unga*.

Denna formmässighet gäller inte nederländskan utan satsens semantik får avgöra huruvida det handlar om kopulaverb och *naamwoordelijk deel van het gezegde* ’subjektspredikativ’, se (2.4):

(2.4) Zij is *jong* ’hon är ung’ - Ze zijn *jong* ’de är unga’.

I (2.4) utmärker sig satserna på så vis att verbet *zijn* endast kopplar ihop *jong* ’ung’ med subjektet och därmed anger en egenskap hos subjektet. På detta sätt kan man naturligtvis även resonera för svenskans del vilket också framgår när subjektspredikativet är ett substantiv som ju inte kongruerar med subjektet i satsen, till exempel *hon är läkare - de är läkare*.

I satserna *huset förklarades obeboeligt* respektive *husen förklarades obeboeliga* kategoriseras *obeboeligt/obeboeliga* som subjektspredikativ i svenskan eftersom subjektet *huset/husen* kongruerar med subjektspredikativet. I svenskan används även termen bundet objektspredikativ. I satsen *hon målade huset grönt - hon målade husen gröna* är det däremot objektet *huset/husen* som kongruerar med adjektivet *grönt/gröna* och därmed talar man om objektspredikativ. Dock benämns inget av verben *förklara* respektive *måla* i satserna kopula. Om man jämför dessa sats med motsvarande sats på nederländska framgår det att kategoriseringen baseras på satsernas betydelse, dvs. semantik, och inte på form som för svenskan där ju subjekt eller objekt kongruerar med adjektivet. I *het huis werd onbewoonbaar verklaard* ’huset förklarades obeboeligt’ är

onbewoonbaar inget *naamwoordelijk deel van het gezegde* utan termen *bepaling van gesteldheid volgens de handeling* 'benämning av tillstånd enligt handlingen' används. I *zij schilderde het huis groen/de huizen groen* 'hon målade huset grönt/husen gröna' benämns *groen* *bepaling van gesteldheid ten gevolge van de handeling* 'benämning av tillstånd till följd av handlingen'. I nederländskan benämns därmed heller inte *verklaren* och *schilderen* kopula eller ersättningskopula.

Här följer en översikt i Tabell 2.1 över nederländskans och svenskans terminologi (från Johansson 2006:123).

Tabell 2.1. Nederländskans och svenskans terminologi i kontrast.

Nederländska	Svenska
<p>Naamwoordelijk deel van het gezegde 'nominal del av predikatet'. <i>Zij is jong.</i> <i>Zij is arts.</i></p>	<p>Bundet subjektspredikativ Hon är <i>ung</i>. Hon är <i>läkare</i>. Hon kom <i>cyklande</i>.</p>
<p>Bepaling van gesteldheid tijdens de handeling 'bestämning av tillstånd under pågående handling'. <i>Hij kwam lopend.</i> <i>Hij kwam vrolijk</i> naar het feestje.</p>	<p>– Han kom <i>till fots</i> = sättsadverbial Han kom <i>glad</i> till festen = fritt predikativ</p>
<p>Bepaling van gesteldheid volgens de handeling 'bestämning av tillstånd enligt handlingen'. Het huis werd <i>onbewoonbaar</i> verklaard.</p>	<p>Bundet subjektspredikativ Huset förklarades <i>obeboeligt</i>.</p>
<p>Bepaling van gesteldheid ten gevolge van de handeling 'bestämning av tillstånd till följd av handlingen'. <i>Zij schilderde het huis groen.</i></p>	<p>Bundet objektspredikativ Hon målade huset <i>grönt</i>.</p>

Tabellen tar upp ytterligare några kategorier där svenska och nederländska skiljer sig åt. Även nominalfraser kan vara subjektspredikativ (till exempel läkare, lärare, ägare) där subjektspredikativet anger en egenskap eller identitet hos subjektet. Detta gäller både nederländska och svenska. I svenskan kategoriseras vissa predikativ som fria då dessa inte är syntaktiskt nödvändiga för satsen, jfr. (2.5a) och (2.5b).

(2.5a) Han kom *glad* till festen.

(2.5b) Han kom till festen.

Glad i (2.5a) kan strykas utan att satsen blir ofullständig. Det är då bara subjektets sinnesstämning som utelämnas som i (2.5b). I nederländskan kategoriseras *vrolijk* i motsvarande sats *hij kwam vrolijk naar het feestje* som *bepaling van gesteldheid tijdens de handeling* utifrån ett semantiskt perspektiv då adjektivet uttrycker subjektets tillstånd under pågående handling, dvs. sinnesstämning (se Tabell 2.1).

Verbets aktion

Skeenden och tillstånd är olika aktioner och deras tidsliga egenskaper kan grupperas i olika slags aktionsarter. Aktioner uttrycks med verben eller verbfraserna och de viktigaste aktionsarterna är tillstånd, oavgränsad process, avgränsad process och punkthändelse (SAG IV:323-324). I denna bok används främst termerna avgränsad och oavgränsad aktion där det för avgränsad aktion gäller att skeendet har en naturlig slutpunkt såsom i *studenterna klarar uppgiften* medan det för oavgränsad aktion gäller att skeendet inte har en naturlig slutpunkt eller kan avslutas när som helst såsom i *det dansas mycket på musikfestivalen*. I svensk tradition förekommer även termerna telisk och atelisk. Dessa termer är emellertid vanligare i nederländsk språkbeskrivning och ett verb eller en verbfras kan vara *telisch/atelisch* vilket i allmänhet motsvarar termerna avgränsad/oavgränsad.³

Verb som ersätter *worden* (avgränsad aktion)

Enligt Sassen (1978) kan verbet *komen* förekomma som ersättningskopula i nederländskan men endast i kombination med

följande adjektiv: *klaar* 'klar', *gereed* 'färdig', (*te*) *duur* '(för) dyr', *vrij* 'fri', *los* 'lös', *leeg* 'tom', *vol* 'full', *beschikbaar* 'till förfogande', exempelvis i (2.6).

- (2.6) De nieuwe versie *komt* straks *beschikbaar*.
'Den nya versionen blir snart tillgänglig'

I (2.7) kombineras även adjektivet *goed* 'bra' med *komen*.

- (2.7) Dat *komt* wel *goed*.
'Det blir nog bra'

Satsen i (2.7) skulle vara ogrammatisk med det prototypiska kopulaverbet *worden* 'bli'. Svenskans *komma* har inte samma kombinationsmöjlighet och benämns normalt inte heller kopula. Ovanstående adjektiv för svenskan kombineras i princip endast med *bli*. Det finns dock några konstruktioner där svenskans *komma* får en kopulaliknande funktion och då främst i kombination med *fri* och *lös* men även med *ren*.

- (2.8a) Han hade chans att göra mål när han *kom fri*.
(2.8b) Hon *kom ren* med målvakten.
(2.8c) Hunden *kom lös* och jagade haren.

Konstruktionerna i (2.8a) och (2.8b) med adjektiven *fri* och *ren* förekommer främst i genren sportjournalistik och är inte frekventa i svenskan. *Gaan* i (2.9) benämns ersättningskopula i nederländska för *worden* (ANS 1997:1123). I (2.10) framgår att svenskans *gå* har en liknande funktion som *gaan* i (2.10), jfr.

- (2.9) De arbeidstijd *ging verloren*.
'Arbetstiden gick förlorad'
(2.10) Gemenskapen *gick förlorad*.

Nederländskans *lopen* och *raken* kan även fungera som kopulaverb i kombination med till exempel *leeg* och *kwijt* vilka betraktas som lösa sammansättningar: *leeglopen* 'tömmas' och *kwijtraken* 'förlora'. Jfr. (2.11) och (2.12):

- (2.11) In de winter *loopt* het kampeerterrein bijna *leeg*.
'På vintern töms nästan hela campingplatsen'
(2.12) Ik *raakte* mijn baan *kwijt*.
'Jag förlorade jobbet'

Satserna i (2.11) och (2.12) anger avslutad process. *Lopen* 'gå till fots' har ingen ekvivalent i svenska utan svenskans *gå* har ett bredare användningsområde som delvis täcker in nederländskans *lopen*. *Leeglopen* motsvarar i vissa specifika kontexter svenskans *gå läck* men inte i (2.11). Satserna ovan med *komma* och *komen* respektive *gå* och *gaan* anger också avslutad process. Svenskans *komma* och *gå* kan i vissa konstruktioner uppbära en liknande funktion som nederländskans *komen* och *gaan*. Denna kopulafunktion förefaller emellertid vara mer frekvent i nederländska än i svenska. Dock räknas *komma* och *gå* också in i gruppen verb som kan konstrueras med bundet subjektspredikativ (SAG III:356). *Komen*, *gaan*, *lopen* och *raken* benämns – som tidigare påpekats – ersättningskopula (ANS 1997:1123-1124).

Verb som ersätter *zijn* (oavgränsad aktion)

I nederländskan benämns även *staan* 'stå' och *zitten* 'sitta' kopulaverb i satser där de konstrueras med *naamwoordelijk deel van het gezegde* (ANS 1997:1124). I de satserna ersätter verben det prototypiska kopulaverbet *zijn*. I svenskan kategoriseras *sitta*, *ligga* och *stå* som verb som kan konstrueras med bundet subjektspredikativ (SAG III:356) utan att för den skull vara kopulaverb eller benämnas ersättningskopula, i överensstämmelse med svensk terminologi. Jämför de nederländska och svenska satserna i (2.13), (2.14) och (2.15).

- (2.13a) De woning *staat leeg*.
- (2.13b) Lägenheten *står tom* – Lägenheterna *står tomma*.
- (2.14a) *Zit* u misschien om wat geld *verlegen*?
- (2.14b) Är ni kanske i behov av pengar?
- (2.15a) De *sitter overksam* – Han *sitter overksam*.
- (2.15b) Ze *zitten* niets te doen – Hij *zit* te niksen.

Här kan man se att exempelmeningarna med *staan* 'stå' i (2.13) går att översätta med samma struktur och innehåll mellan språken medan *zitten* i (2.14) respektive *sitta* i (2.15) inte går att översätta med samma konstruktion i respektive språk. Verbens funktion i (2.14) och (2.15) är dock densamma där *verlegen* kan benämnas *naamwoordelijk deel van het gezegde* och binds ihop

med subjektet och *overksamma/overksam* knyts till subjektet med hjälp av verbet *sitta*.

Svenskans *ligga* kan konstrueras med bundet subjektspredikativ. I (2.16) är *ligga* dock inte tomt på innehåll utan kopplingen mellan att vara liggande och sjuk hänger ihop.

- (2.16) Statsministern *ligger sjuk*.
'?De premier ligt ziek'

Det kan diskuteras om inte även nederländska *liggen* skulle kunna betraktas som ersättningskopula för *zijn* eftersom verbet har en liknande funktion i vissa satser som svenskans *ligga*. Satsen i (2.16) har däremot ingen direkt ekvivalent på nederländska men vid en jämförelse av funktion finns likheter, jfr. (2.16) med (2.17).

- (2.17) Het netwerk *ligt plat*.
'Nätverket ligger nere'

Det är tydligt att vilken terminologi som används och hur en språklig struktur definieras grammatiskt delvis har med tradition att göra. Språkens böjningssystem spelar givetvis också en roll. I de ovanstående satserna kan i princip alla verb bytas ut mot *zijn* eller *vara* förutom *ligt plat*. Det är möjligt att uppfatta *plat* som subjektspredikativ eftersom *het naamwoordelijk deel* 'nominal del' kan vara adjektivfraser, nominalfraser, (pronomen) eller prepositionsfraser, enligt Klooster (2001:127).

Sammanfattning

Nederländska och svenska har vardera tre prototypiska kopulaverb: *zijn*, *worden* och *blijven* respektive *vara*, *bli* och *förbli*. För övrigt skiljer sig beskrivningen av kopulaverben och deras kategorisering åt i respektive grammatisk tradition. Detta hänger framför allt ihop med att språkets struktur inte helt överensstämmer. Subjektet kongruerar med predikativet i svenskan medan predikativet förblir oböjt i nederländskan. Som följd av detta har språkbeskrivningen fått olika fokus där nederländskan framför allt fokuserar på semantiken och svenskan på formen.

Noter

1. ”En sats med ett kopulaverb är per definition en sats med ett subjektspredikativ” (Klooster 2001:54). Dessa satser är s.k. kopulaverbsatser (Klooster 2001:126).
2. Vandeweghe (2000:107), Klooster (2001:54) och ANS (1997:1123)
3. Vendler (1967:97ff) använder också termen *telicity* men har en något annan modell för indelningen av aktionsarterna hos verbet.